

Öğrenme Kuramları II: Bilişsel ve Yapılandırıcı Yaklaşımlar

Giriş: Bilişsel ve Yapılandırıcı Yaklaşımların Temelleri

Davranışçı yaklaşımların aksine, **bilişsel (kognitif)** kuramlar öğrenmeyi, bireyin zihninde gerçekleşen **içsel ve zihinsel süreçler** (algılama, hatırlama, problem çözme) aracılığıyla açıklar.

Yapılandırıcılık (Konstrüktivizm) ise bu bilişsel sürecin üzerine, bilginin birey tarafından **aktif olarak inşa edildiği** fikrini ekler.

- . **Temel Felsefe:** Öğrenme, pasif bir U-T bağı değil, bilginin anlamlandırılması ve mevcut bilgi ağına entegre edilmesidir.
- . **Öğrenme Tanımı:** Bilginin edinilmesi, işlenmesi, düzenlenmesi ve geri çağrılmasıdır.

- . **Önemli İsimler:** Albert Bandura, David Ausubel, Jean Piaget, Jerome Bruner, Lev Vygotsky.

1. Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı: Albert Bandura

Albert Bandura (1925-2021) tarafından geliştirilen **Sosyal Bilişsel Kuram** (önceki adıyla Sosyal Öğrenme Kuramı), öğrenmenin sadece doğrudan deneyimlerle değil, aynı zamanda **başkalarını gözlemleyerek (Model Alma)** de gerçekleştiğini savunur. Bu kuram, davranışçılık ve bilişselcilik arasında bir köprü kurar.

Temel Kavramlar

A. Dolaylı Öğrenme (Gözlem Yoluyla Öğrenme)

Bireyin bir davranışı bizzat denemeden, başkalarının o davranışı yapışını ve sonuçlarını izleyerek öğrenmesidir. Bandura'nın meşhur **Bobo Bebek Deneyi**, çocukların saldırganlığı gözlem yoluyla nasıl öğrendiğini göstermiştir.

B. Karşılıklı Belirleyicilik (Reciprocal Determinism)

Bandura'nın en önemli fikirlerinden biridir. Davranışın, sadece çevreden veya sadece bireyden kaynaklanmadığını; **Çevre, Birey (Biliş) ve Davranış** olmak üzere üç ana faktörün sürekli olarak birbirini karşılıklı olarak etkilemesiyle oluştuğunu savunur.

- . **Örn:** Öğrenci (Biliş/İnançlar) → Ders Çalışır (Davranış) → Yüksek Not Alır (Çevre/Sonuç) → Başarabileceğine daha çok inanır (Biliş).

C. Öz Yeterlik İnancı (Self-Efficacy)

Bireyin, belirli bir görevi başarılı bir şekilde tamamlayabileceğine dair **kendi kapasitesi hakkındaki yargısıdır**. Bu inanç, performansı belirleyen en kritik bilişsel faktördür. Yüksek öz yeterliğe sahip bireyler zorluklar karşısında daha azimli olur.

Öz Yeterliği Etkileyen Kaynaklar:

1. **Yaşantılar (En Güçlü Kaynak):** Bireyin bizzat başarılı veya başarısız olduğu deneyimler.
2. **Dolaylı Yaşantılar:** Başkalarının (modellerin) başarılı olduğunu gözlemlemek.

3. **Sözel İkna:** Başkalarının bireye yetenekli olduğunu söylemesi (Öğretmen teşviki).
4. **Fizyolojik ve Duygusal Durum:** Kaygı veya stres gibi duygusal tepkiler.

Model Olma Süreci (Gözlem Yoluyla Öğrenme Aşamaları)

Gözlem yoluyla öğrenme, yalnızca modeli görmekle kalmaz, dört ardışık adımdan oluşur:

1. **Dikkat (Attention):** Öğrencinin modeli ve onun davranışını **fark etmesi** ve dikkatini yoğunlaştırması. Model ne kadar ilgi çekici, yetkin ve benzerse dikkat o kadar artar.
2. **Hatırlama (Retention):** Gözlemlenen davranışı zihinsel olarak **kodlama** ve saklama (imgeleme veya sözel kodlama).

3. **Uygulama (Motor Reproduction):** Kodlanan bilgiyi fiziksel olarak **davranışa dönüştürme** ve deneme. (Geri bildirim bu aşamada önemlidir).
4. **Güdülenme (Motivation):** Davranışı yapma veya yapmama kararıdır.
 - **Pekiştirme (Doğrudan/Dolaylı/Öz):** Modelin ödüllendirildiğini görmek (Dolaylı Pekiştirme) veya kendisinin ödüllendirileceğini ummak.

Eğitime Yansımaları

- . **Etkili Model Kullanımı:** Öğretmenler, derste hem akademik hem de sosyal açıdan **olumlu modeller** olmalıdır. Başarılı öğrenciler diğer öğrencilere model olarak kullanılabilir.

- . **Öz Yeterlik Desteđi:** Öğretmenler, sözel ikna ve başarılı deneyimler yaşatarak öğrencilerin öz yeterlik inançlarını güçlendirmelidir.

2. Anlamlı Öğrenme: David Ausubel

David Ausubel (1918-2008), bilişsel kuramcıdır. Öğrenmenin mekanik ezberden ziyade **anlamlı** olması gerektiğini savunur. Ausubel'e göre öğrenme, yeni bilginin, bireyin mevcut bilişsel yapısındaki **ilgili kavramlarla ilişkilendirilmesiyle** gerçekleşir.

Anlamlı Öğrenme Koşulları

Anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesi için üç koşul gereklidir:

1. **Mantıksal Anlamlılık:** Öğrenilecek materyal, mantıklı ve ilişkilendirilebilir bir yapıya sahip olmalıdır (iyi organize edilmiş ders materyali).
2. **Potansiyel Anlamlılık:** Öğrencinin bilişsel yapısında, yeni bilgiyi yerleştirecek **uygun ön bilgi** olmalıdır.
3. **Öğrenenin Tutumu:** Öğrenci, bilgiyi **ezberlemek yerine anlamlı olarak öğrenme niyeti** taşımalıdır.

Ön Organize Ediciler (Advance Organizers)

Ausubel'in en bilinen kavramıdır. Ön organize ediciler, yeni bir konuya başlanmadan önce, materyalin ana yapısını ve temel kavramlarını özetleyen, öğrencinin **bilişsel yapısını hazırlayan** kısa ve yapılandırılmış sunumlardır.

Amacı: Yeni bilgiyi mevcut bilgiyle ilişkilendirmek için bir **bilişsel köprü** kurmak.

Türleri:

1. **Açıklayıcı (Expository):** Öğrencinin konuyla ilgili **hiçbir ön bilgisi yoksa** kullanılır. Yeni materyalin temel kavramları ve ilişkileri sunulur.
 2. **Karşılaştırmacı (Comparative):** Öğrencinin konuyla ilgili **ön bilgisi varsa** kullanılır. Yeni ve eski kavramlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar vurgulanır.
- . **Örn:** "Osmanlı'nın Kuruluşu" konusuna başlamadan önce, öğrencilere Bizans ve Anadolu beyliklerinin siyasi durumunu özetleyen bir harita ve kısa bir tarihçe sunmak, **açıklayıcı** bir ön organize edicidir.

Sunuş Yoluyla Öğrenme (Expository Learning)

Ausubel, özellikle anlamlı öğrenme materyalleri için **sunuş yoluyla öğretimi** (öğretmenin bilgiyi organize edip sunması) önermiştir. Bu yöntemde ezber değil, bilginin hiyerarşik ve tümdengelimci (genelden özele) bir yapıda sunulması esastır.

Eğitime Yansımaları

- . Öğretmenler, dersin başında mutlaka **ön organize ediciler** kullanarak öğrencilerin bilişsel yapılarını hazırlamalıdır.
 - . Öğretim materyalleri **hiyerarşik** ve **iyi organize edilmiş** olmalıdır.
 - . Öğrencilerin yeni bilgiyi mevcut şemalarıyla ilişkilendirmelerine yardımcı olunmalıdır.
-

3. Bilişsel Gelişim Kuramı: Jean Piaget

Jean Piaget (1896-1980), İsviçreli psikologdur ve **bilişsel gelişim** alanının kurucusudur. Öğrenmeyi, bireyin aktif olarak çevresiyle etkileşime girerek **bilişsel yapılarını (şemalarını) yeniden organize etmesi** olarak tanımlar. Bu yaklaşım, **Bireysel Yapılandırmacılığın** temelini oluşturur.

Temel Kavramlar

A. Şema (Schema)

Bireyin çevresindeki nesneleri, olayları ve ilişkileri anlamak için zihninde oluşturduğu **temel bilgi ve eylem yapılarıdır**. (Örn: "Emme şeması", "Köpek şeması").

B. Uyum Sağlama (Adaptation)

Organizmanın çevreye uyum sağlama sürecidir ve iki alt süreçten oluşur:

1. **Özümleme (Assimilation):** Yeni bir deneyimi veya bilgiyi, **mevcut şemalara sığdırma** veya onlarla yorumlama sürecidir.
Örn: Dört ayaklı her hayvanı "köpek" olarak adlandırmak.
2. **Uyaklama/Yerleştirme (Accommodation):** Mevcut şemaların, yeni bir bilgi veya deneyimi açıklayabilmek için **değiştirilmesi veya yeni şemalar oluşturulması** sürecidir.
Örn: Yeni gördüğü dört ayaklı "kedi" için yeni bir şema oluşturmak.

C. Dengeleme (Equilibration)

Bireyin **özümleme** ve **uyaklama** süreçleri arasında bir denge kurma çabasıdır. Bilişsel gelişim, bu dengeleme çabasıyla ilerler:

- . **Dengesizlik (Disequilibrium):** Bireyin mevcut şemaları yeni bir deneyimi açıklayamadığında ortaya çıkan bilişsel çatışma. Bu durum, uyaklamayı tetikleyerek gelişimi sağlar.

Bilişsel Gelişim Dönemleri

Piaget'ye göre gelişim, **biyolojik olgunlaşma** ve çevreyle etkileşime bağlı olarak, evrensel ve değişmez bir sırayla dört ana dönemde ilerler.

Dönem	Yaş Aralığı	Temel Özellikler ve Kazanımlar
Duyusal Motor	0-2 yaş	Çevreyi duyu organları ve motor eylemlerle keşfetme. Nesne Sürekliliği (Nesne gözden kaybolduysa bile var olduğunu bilme) kazanılır.
İşlem Öncesi	2-7 yaş	Sembolik düşünme (dil, oyun) gelişir. Ancak mantık hataları mevcuttur: Benmerkezcilik (Dünyayı sadece kendi bakış açısıyla görme), Tek Yönlü Sınıflama , Korunum İlkesini (Miktar veya ağırlığın şekil değişse de aynı kalması) anlamama.
Somut İşlemler	7-11 yaş	Mantıksal düşünme başlar, ancak sadece somut nesneler ve olaylar üzerinde. Korunum , Tersine Çevirebilirlik (İşlemi geri alabilme) ve Sınıflandırma kazanılır.
Soyut İşlemler	11+ yaş	Soyut, hipotetik ve tümdengelimci (Genelden özele) düşünme yeteneği kazanılır. Geleceği planlama ve bilimsel düşünme başlar.

Eğitime Yansımaları

- **Aşamaya Uygun Öğretim:** Öğretim materyalleri ve yöntemleri, öğrencinin bulunduğu **bilişsel gelişim dönemine uygun** olmalıdır (Örn: Somut işlemler dönemindeki öğrenciye soyut konuları somut örneklerle açıklama).

- . **Aktif Keşif:** Öğrenciye materyallerle, fikirlerle ve diğer öğrencilerle **aktif olarak etkileşim** kurma fırsatları sunulmalıdır (Yapılandırmacılığın temeli).
- . **Bilişsel Çatışma Yaratma:** Öğrencinin mevcut şemalarını sorgulamasını sağlayacak, **dengesizlik** yaratan durumlar sunulmalıdır (Örn: Korunum ilkesi deneyleri).